

Uit GABRIËL 1, FEBRUARI 2017

SYMBOOL VAN DE PELIKAAN OP ZEGELS

In 1968 werden mijn vrouw en ik op verzoek van de onlangs op 102-jarige leeftijd overleden Hebe Kohlbrugge door het diaconaat van de Nederlandse Hervormde Kerk en de Gereformeerde Kerken in Nederland naar het communistische Roemenië gestuurd. De bedoeling: in het kader van een voortgezette theologische studie aan het Protestantse Theologische Instituut in Cluj (Hongaars: Kolozsvár) mee te leven met de protestantse Hongaren in Zevenburgen/Transsylvanië, die in het communistische Roemenië in een uiterst moeilijke minderheidspositie verkeerden. De Roemeense veiligheidspolitie, de Securitate, zat – zo was aan de aanvankelijk opgeworpen belemmeringen te merken – duidelijk niet op onze komst en op ons verblijf daar te wachten. Gelukkig lukte het ons toch om er te blijven, de taal te leren en volop met de mensen mee te leven. Twee jaar woonden en werkten we er. Dat is nu bijna 50 jaar geleden, maar nog steeds vormen Zevenburgen en talloze vrienden en bekenden daar ons tweede vaderland. En de Hongaarstalige Hervormde Kerk in Zevenburgen is blijvend ook onze kerk

Nu wil het geval dat het 'wapen' van die kerk bestaat uit het symbool van de pelikaan met jongen. Op heel veel kansels in Zevenburgse kerken is dat symbool te vinden. En toen ik daar eenmaal vertrouwd mee was geraakt, vond ik het symbool van de pelikaan ineens veel vaker. In kerkgebouwen, op wapens, op grafstenen, in kunstwerken, als logo van organisaties; in allerlei landen, ook in Nederland. Dan wil je over zo'n symbool natuurlijk ook wat meer te weten komen.

Symbool van de pelikaan met jongen



De pelikaan die haar/zijn jongen voedt met haar/zijn eigen bloed is al sinds de 2^{de} eeuw een symbool voor Christus, die zijn goed en bloed voor de zijnen heeft gegeven. De pelikaan was dan ook al aan Grieken en Romeinen bekend.

In de *Physiologus*, een in de vroege middeleeuwen wijdverbreid, populair-theologisch allegorisch werk in het Latijn, waarschijnlijk naar een tweede eeuws Alexandrijns-hellenistisch en aan Didymus toegeschreven werk met dezelfde titel, worden merkwaardigheden uit de dierenwereld alsook van planten en stenen beschreven. Het werk werd in de 4^{de} eeuw in het Latijn vertaald. In deze *Physiologus*, die

grote invloed heeft gehad op de middeleeuwse literatuur en beeldende kunst wordt ook de symboliek van de pelikaan christelijk verklaard.

Symbolische verklaringen van de pelikaan

De symboliek van de pelikaan vindt zijn oorsprong in het feit dat de pelikaan in de broedtijd een rauwe, rode plek op haar borst krijgt. Deze rode plek is wel verklaarbaar als broedvlek. Deze broedvlek heeft geleid tot de gedachte dat het een 'bloedvlek' zou zijn, waaraan de jongen zich voeden. Diverse symbolische duidingen zijn aan deze gedachte gegeven:

- 1) Volgens de *Physiologus*: de pelikaan doodt haar jongen met een gerichte klap van haar vleugels. Dat doet ze wanneer ze te opdringerig worden. Na drie dagen wekt ze hen weer tot leven. Daartoe verwondt ze zichzelf met haar snavel in de borst. Het bloed dat uit de wond sijpelt, sprenkelt ze over haar jongen, die daardoor weer levend worden. Voor de pelikaanjongen betekent het bloed van de moeder 'leven'. Zo brengt Jezus Christus door zijn bloed leven voor zijn mensenkinderen.
- 2) Wijdverbreid is het volksgeloof dat pelikanen hun jongen met hun eigen bloed zouden voeden en daartoe met de snavel eerst een gaatje in hun borst zouden maken.
- 3) Volgens een oude legende was de pelikaan een grote vijand van de slang. De oorzaak was dat de slang eens, toen de pelikaan even weg was, naar de pelikaanjongen was gekropen en ze had gedood. De terugkerende pelikaanmoeder zou daarop haar jongen drie dagen lang beweend hebben. Op de derde dag zou zij met haar snavel haar eigen borst opengescheurd hebben en zie daar! ... het wonder gebeurde dat de jongen door het bloed dat naar buiten kwam tot leven gewekt werden!
- 4) Volgens een sage zou de pelikaan haar jongen zo liefhebbend aan de borst gedrukt hebben dat zij stikten. Waarop de moeder ze weer tot leven wekte met het bloed uit haar borst.



Welke verklaring men ook toepaste, symbolisch maakte dit de pelikaan tot **toonbeeld van opofferingsgezindheid**, met name van de offerdood van Christus, **en ook wel van de opstanding** van Christus en de zijnen, omdat haar bloed haar jongen weer tot leven wekte.

De pelikaan en de Bijbel

De pelikaan komt in de Bijbel waarschijnlijk niet voor. Waarschijnlijk, want het verband tussen de pelikaan en Christus wordt ook wel mede ontleend aan de woorden van Psalm 102:7. Op de fresco van de kruisiging van Fra Angelico in het San Marcoklooster in Florence wordt de pelikaan boven het kruis afgebeeld met daaronder geschreven de tekst Psalm 102 :7 Nu wil echter het geval dat de identificering van de in deze Psalm genoemde vogel, met de pelikaan zeer onzeker is.



Het Hebreeuwse woordenboek van Wilhelm Gesenius spreekt van: 'een watervogel' en verwijst daarbij naar een opsomming van onreine vogels in Lev. 11:18. Deze zogenaamde 'watervogel' zou echter tegelijkertijd een bewoner van de woestijn zijn: Jesaja 34:11. Gesenius oppert ook nog dat het mogelijk is dat het om een krogans of pelikaan gaat. Zoveel is wel duidelijk dat de bedoelde vogel nogal vogelvrij is wat zijn benaming betreft...

In Psalm 102: 7 treffen we de volgende vertalingen. De Septuaginta, die duidelijk ook al onzeker is over wat voor een vogel het precies is, vertaalt hier weer met pelikaan; de Statenvertaling houdt consequent vol dat het om een roerdomp gaat; de NBG-1951 blijft bij de bewering dat het om een pelikaan gaat; de inconsequente Willibrordvertaling laat hier zowel de pelikaan als de kauw uitvliegen en maakt er in arrenmoede maar 'een vogel' van; de Nieuwe Bijbelvertaling laat de precizering 'dwerghoeruil' maar vallen en spreekt hier van 'een uil'; de Naardense Bijbel houdt de vogel (zoals van een concordante vertaling te verwachten is) consequent voor een roerdomp; de Herziene Statenvertaling meent hier opnieuw de kauw in te herkennen. Zoveel is wel duidelijk dat hier zo goed als alles onduidelijk is! De pelikaan in de Bijbel heeft dan ook geen enkel verband met de Christus-symboliek. Dat dat in Psalm 102: 7 wel het geval zou zijn is te ver gezocht.

Verbreiding van de pelikaan-symboliek

De verbreiding in Europa vond zijn oorsprong vooral in het jaar 1149. Toen bracht Diederik van de Elzas, (Opm. 1) graaf van Vlaanderen (1128-1168; † Grevelingen, 4 jan. 1168), van zijn kruistocht naar het Heilige Land de kostbare relikwie van het *heilig bloed* met zich mee. Met dat relikwie bij zich werd hij in Brugge vorstelijk onthaald.

Volgens de legende zou Jozef van Arimathea op Golgotha in deze beker het bloed van Christus opgevangen hebben, nadat de Romeinse soldaat Longinus zijn zijde had doorboord.



Het *heilig* oftewel *koninklijk bloed* (in het Frans: Sang Real = San Graal = de *heilige Graal*) is een belangrijk relikwie dat verondersteld werd de bezitter een wonderbaarlijke macht te geven. De relikwie is tot op

vandaag bewaard in Brugge en oefent grote aantrekkingskracht uit op pelgrims vanuit heel Europa.

Als verwijzing naar dit *heilig bloed* is in Brugge op heel veel plaatsen het symbool van de pelikaan te zien. Sindsdien is de Christus-symboliek van de pelikaan in heel veel Europese landen bekend geworden. In het grote werk van Dante Alighieri (geb. 9 mei 1265; † 14 sept. 1321), *De goddelijke komedie*, (Opm. 2) bijvoorbeeld, wordt in de 25ste zang van het paradijs gesproken over Christus als Pelicanus noster en wordt hij aanbeden als 'Pie Pelicane, Jesu Domine'.



O.a. in landen als Frankrijk, Engeland, Duitsland, België en ook in Nederland is in veel kerkgebouwen de afbeelding van een pelikaan met jongen te vinden.



Een aardige anekdote is dat Albert Schweitzer in Lambarene een pelikaan die een vishaak in zijn bek had gekregen met een operatie daarvan bevrijdde. Uit dankbaarheid volgde de pelikaan als een hond voortaan Schweitzer overal waar hij heenging. Hij vertelt dit o.a. in een boekje dat hij schreef: 'De pelikaan vertelt'.

De pelikaan op wapens

Ook is deze Christus-symboliek terechtgekomen op familiewapens, in schilderijen etc. (Opm. 3)

Het wapen van de Amerikaanse staat Louisiana heeft ook de symboliek van de pelikaan met jongen. Dat dit symbool in het wapen van Louisiana is terechtgekomen, is te danken aan twee factoren: de kolonisten kenden dit Christussymbool en gebruikten het omdat in Louisiana vroeger veel bruine pelikanen voorkwamen. Louisiana heeft dan ook als bijnaam 'the Pelican State'.

Opvallend is dat de Hongaarse Hervormde Kerk in Zevenburgen in haar zegel de pelikaan heeft en dat de pelikaan met jongen in heel veel Hongaarse hervormde kerkgebouwen voorkomt. Hoe en wanneer dat zo gekomen is?



Het is in dit verband opmerkelijk dat in het standbeeld van de Hongaarse kardinaal en vorst-primaat op het slagveld van Mohács (in 1526 werd bij Mohács het Hongaarse leger door het Turkse leger vernietigend verslagen) op de gordel van deze rooms-katholieke prelaat de pelikaan met jongen staat afgebeeld. Het ziet er dus **naar** uit dat de Hongaarse rooms-katholieken en hervormden met hetzelfde bloed gevoed worden...!

G. Henk van de Graaf, Anton Schipper, zegels

Opm. 1 Diederik was na het overlijden van zijn eerste vrouw, Suanahildis († 4 sept. 1133), in 1134 getrouwd met Sibylla, dochter van Fulco van Anjou, koning van Jeruzalem. Diederik ondernam vier reizen naar het Heilige Land.

Opm. 2 111-114 Visioen van Johannes

Opm. 3 "De pelikaan komt zelden alleen voor en dan als helmteken, doch anders met gebogen hals in haar nest, terwijl zij haar borst open pikt om met het afdruppelend bloed de gewoonlijk ten getale van drie aanwezige jongen te voeden, die op de rand zitten. Als zinnebeeld der opofferende moederliefde, spreekt men dan ook beter van pelikaan met nest. (Hoppas, de Viriere, Greven, Ments, Numan, Popma, t.t. Weidum, Humalda, e.a. alsmede o.a. de gem. Appingedam en Kortenhoef. De vleugels houdt zij in den regel uitgespreid en het schild vullend. Kleur zilver of goud." (Steenkamp. Heraldische vogels. In: De Nederlandsche leeuw, XXXIe jg., no. 1, jan. 1913, 47-53. P. 51.)

Uit GABRIËL 2, APRIL 2017

DE RAMEN IN DE SINT JANSKATHEDRAAL IN 's-HERTOGENBOSCH

Ter gelegenheid van het postzegelevenement Filafair op 17 en 18 maart 2017 in het Maaspoort Sportcentrum in 's-Hertogenbosch werd een tiental persoonlijke postzegels uitgegeven in velletjes van 10 zegels. Elke postzegel toonde een gedeelte van één van de gebrandschilderde ramen in de Sint-Jan. Gelukkig waren ze ook per stuk te koop.

Op elke postzegel is de naam van het afgebeelde raam of detail in geel gedrukt.

Beknopte geschiedenis van de kathedraal



Rond 1220 werd begonnen met de bouw in Romaanse stijl van een parochiekerk voor de middeleeuwse stadsbevolking. In 1366 werd er een kapittel geïnstalleerd en werd de Romaanse kerk geleidelijk vervangen in de gotische stijl, de Brabantse gotiek. Steeds werd er weer een nieuw gedeelte toegevoegd, waarna het oude werd afgebroken. De herbouw duurde meer dan 100 jaar.

Het koor en het schip worden gesteund door een dubbele rij lichtbogen.

Bijzonder is de buitengewoon rijke versiering aan de buitenzijde: talloze figuren zitten schrijlings op de lichtbogen. Er zijn er 96 geteld.

Onder kardinaal Granvelle (koning Filips II had de bisdommen hervormd) werd de Sint Jan de kathedraal van het nieuwe bisdom 's-Hertogenbosch.

In de zomer van 1629 werd de Spaanse vesting 's-Hertogenbosch veroverd door het Staatse leger onder leiding van stadhouder Frederik Hendrik en ging de stad over naar de Republiek der Zeven Verenigde Provinciën. In de Sint-Jan werd op

19 september 1629 de eerste protestantse kerkdienst gehouden in het bijzijn van Frederik Hendrik en zijn echtgenote Amalia van Solms. Bijna 200 jaar bleef de kerk protestants tot in mei 1810 keizer Napoleon Bonaparte een bezoek bracht aan 's-Hertogenbosch. Een delegatie van Bossche katholieken kwam hem verzoeken de Sint Jan aan de katholieke Bosschenaren terug te geven, omdat de grote meerderheid van de stadsbevolking katholiek was gebleven, waarin de keizer toestemde.

Onder koning Willem I werd bij Koninklijk Besluit van 11 december 1816 de teruggave definitief geregeld.

De gebrandschilderde glazen

Toen de protestanten de Sint-Jan overnamen werd ook het interieur protestants. Langzamerhand verdwenen ook de gebrandschilderde middeleeuwse glazen. Blank glas gingen de kleurige ramen vervangen. Na de teruggave aan de katholieken en de stichting van het bisdom 's-Hertogenbosch duurde het nog jaren voordat er aandacht kwam voor het aanbrengen van nieuwe gebrandschilderde ramen.

De nieuwe bisschop van 's-Hertogenbosch mgr. Joannes Zwijsen (1794-1877) was de motor achter de beglazing.

Hiervoor werd de jonge ontwerper Lambertus Cornelis Hezenmans (1841-1909) aangesteld. Hij ontwierp een ensemble van ruim 40 vensters, die in 30 jaar geplaatst werden door glazenier Jean Baptiste Capronnier (1814-1891), die een atelier had in het Belgische Schaarbeek bij Brussel, uitgevoerd.

Het eerste nieuw verglaasde raam toont de Geboorte van Christus. Het motief was de keuze van bisschop Zwijsen. Het werd in 1865 geplaatst. Twee jaar later werd in de doopkapel een tweede groot raam aangebracht met de voorstelling van de Doop van Christus in de Jordaan. Het was het geschenk van de geestelijkheid van het diocees aan de bisschop bij de viering van zijn 50-jarig priesterfeest en het 25-jarig jubileum van zijn bisschopswijding. Helaas zijn beide ramen bij een bombardement in 1944 verloren gegaan.

Op de plaats van het raam met de Doop in de Jordaan werd in 1953 naar ontwerp van Pieter Wiegersma (1920-2009) een nieuw gebrandschilderd raam geplaatst met hetzelfde thema (raam 44). Rondom deze voorstelling is het raam overladen met symboliek, zoals duiven, een offerlam, een drinkend hert, enkele vissen, een vogel. Bovenin de venstertop zien we een adelaar met een boekrol, het symbool van Johannes de Evangelist, de kerkpatroon. Deze adelaar is gebruikt voor het speciale poststempel bij de serie postzegels.



De serie persoonlijke postzegels

In de geveltop van de zuidelijke transeptarm werd in 1887 een dubbelvenster verglaasd naar ontwerp van L. Hezenmans en uitgevoerd door J.B. Capronnier, een geschenk van de parochie aan plebaan W.v.d.Ven bij diens 25-jarig priesterfeest.



Het transeptvenster is verdeeld in twee gebrandschilderde ramen, het linker met de Kruisiging als hoofdonderwerp, rechts de Verrijzenis. Ernaast zien we vier rijen met elk drie apostelen. In het maaswerk boven glanst de sterrenhemel. Als typologie van het Oude Testament wordt boven de Kruisiging de offering van Isaac door Abraham uitgebeeld. Boven de Verrijzenis

zien we Jonas, die na drie dagen door de walvis wordt uitgespuugd. Raam 25. Beide scènes zijn op een persoonlijke postzegel afgebeeld.

N.B. In 2015 werd bij de 9^{de} Filafair twee velletjes uitgegeven met elk drie beeldhouwde figuren. De omlijsting rond de postzegels wordt ingenomen door dit gebrandschilderde raam.

De twee vensters onder dit grote raam werden in 1883 aangebracht, geschenken namens Johanna Maria Grast en Johannes Petrus van Kemenade. Ook deze vensters staan op naam van Hezenmans en Capronnier. De ramen zijn gelijk van opbouw en zijn gewijd aan Johannes de Evangelist en zeven profeten. Raam 26a en b.



In de acht lancetramen bevinden zich van links af de profeet *Ieremias*, *Johannes de Evangelist*, de profeten *Isaïas* en *David*. In het rechterraam de profeten *Daniël*, *Baruch*, *Ezechiël* en *Ionas*. Boven hen dragen engelen een banderol met hun naam. De

beide middelste figuren staan wat hoger zodat eronder ruimte is voor twee scènes uit het leven van Johannes. Links knielt de evangelist voor de Heer die aan hem verschijnt met een boek en een zwaard, gezeten op de regenboog en omringd door de zeven kandelaars. Rechts schrijft Johannes met hulp van een engel aan zijn boek: Openbaring. De adelaar houdt een inktkoker vast, daarnaast staat de Vrouw op de maansikkel en met de zon omhuld.

In de zuidelijk schip zijn twee vensters gewijd aan twee sacramenten, het Vormsel en de Biecht.

Raam 30 werd in 1883 gemaakt door ontwerper Hezenmans en glazenier Capronnier. Het is over de volle breedte gevuld met de voorstelling van het sacrament van het Vormsel. Bisschop Lambertus dient in vol ornaat gekleed het Vormsel toe aan een groepje Taxandriërs. Boven hen zweeft een witte duif, de Heilige Geest, die tot de gelovigen komt. Ernaast wordt het Pinksterfeest uitgebeeld: de Heilige geest daalt neer over de apostelen en Maria.



Ook dit raam was een schenking. De monogrammen boven de schenkers verwijzen naar Antonius Beumer en Joanna Blank. Hun patroonheiligen, links Antonius van Padua en rechts Joanna van Chantal, zijn met hun symbool afgebeeld. Antonius met lelietak en het Christuskind, Joanna als jonge kloosterzuster.

Raam 32 kwam twee jaar later (1885, Hezenmans en Capronnier) tot stand na een schenking van het echtpaar Van Rijkevorsel-De Wijs. De Biecht wordt

uitgebeeld door een historische voorstelling. Pippijn van Herstal, stamvader van het geslacht der Karolingen, belijdt, geknield voor de heilige Wiros, zijn zonden. Rondom hen zitten de naaste verwanten van Pippijn. Onder dit tafereel zien we Christus met zijn discipelen die aan de ongelovige Thomas zijn wonden toont.

Bovenin staan de heiligen Carolus Borromeus links en rechts Sint-Anna met Maria, patroonheiligen van de schenkers.



Links en rechts van bovenstaande ramen werden twee ramen geplaatst met elk vier Oosterse kerkvaders. Raam 29 kwam in 1889 gereed, ontwerp en uitvoering van het duo Hezenmans/Capronnier. Het werd geschonken door de familie Terwindt.

Op de consoles zijn hun namen vermeld: *sanctus basiliius*, *sanctus gregorius a nanzianze*, *sanctus joanne chrysothomos* en *sanctus Athanasius*. Boven de kerkvaders werden geometrische figuren geplaatst.

Raam 33 (1887?) met de tweede reeks oosterse kerkvaders werd niet op een postzegel afgebeeld.



In de noordwand van de voormalige Sacramentskapel werden twee ramen geplaatst. In 1871 kwam de Wonderbare Broodvermenigvuldiging gereed, het wonder van Christus die door zijn apostelen een menigte toehoorders liet voeden met vijf broden en twee vissen.

Bovenin het venster is de Mannaregen (Oude Testament tijdens de Uittocht uit Egypte van het Joodse volk).

Het raam (19) was een geschenk van Godefridus van Lanschot en zijn zuster Dorothea. Hun namen zijn niet vermeld, maar zijn op te maken uit de aangebrachte familiewapens en de afbeelding van resp. de heilige Godfried van Kappenberg en Sint-Dorothea.





Het raam ernaast (20) werd gewijd aan het Laatste Avondmaal, een logische keuze voor een raam in de voormalige Sacramentskapel. Op de postzegel is de middelste scène afgebeeld, de samenkomst van Christus met zijn apostelen om het paasmaal te vieren. Christus zit centraal met opgeheven hand. Onder het tafereel staat de tekst uit Lucas 22,19: *hoc facite in meam commemorationem* (= vert. 'doet dit tot mijn gedachtenis'). Vooraan links zit Judas met zijn donkere gezicht afgewend van het gezelschap, het zakje met de 30 zilverlingen achter zijn rug. In de scène erboven is het Joodse Pascha uitgebeeld, onder

de ontmoeting van Christus met de Emmausgangers. Deze beide zijn niet op de postzegel afgebeeld.

Ook dit raam was een schenking van een lid van de familie Van Lanschot. De wapenschilden geven hun namen prijs: Henri Johannes van Lanschot en P.Th.C.A. van der Kun.

L. Hezenmans en J.B. Capronnier hebben dit venster overgedragen in 1870.

De laatste postzegel toont het Alziend Oog. Deze plafondschildering is aangebracht hoog boven de viering in de 41 meter hoge vieringtoren. Het dateert van de laatste restauratie.



Het Alziend Oog is een symbool. Het wordt omgeven door stralen en soms zoals hier een driehoek. Het symbool komt oorspronkelijk uit Egypte en was daar het symbool voor de zonnegod Horus.

In de christelijke versie beeldt de driehoek met strepen de heilige drie-eenheid uit.

Joke van Strien

Bronnen:

Diverse auteurs, De Ramen van de St.Janskathedraal te 's-Hertogenbosch, Den Bosch, 1987.

Stijn van der Linden, De Heiligen, Utrecht, 1999.

Een reeks artikelen in Wikipedia:

[https://nl.wikipedia.org/wiki/Sint-Janskathedraal_\(%27s-Hertogenbosch\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Sint-Janskathedraal_(%27s-Hertogenbosch))

<http://www.sint-jan.nl/>

http://www.dbnl.org/tekst/peet048sint01_01/peet048sint01_01_0005.php

https://en.wikipedia.org/wiki/Jean-Baptiste_Capronnier

https://nl.wikipedia.org/wiki/Lambert_Hezenmans

PUA

Door Dirk FrelinkIn de serie 'bijzondere vrouwen in de Bijbel' zijn we aangeland bij de letter 'P' en ik heb gekozen voor "Pua". Pua kan zowel een Hebreeuwse- dan wel een Egyptische vrouw zijn geweest, dat is niet helemaal duidelijk. Ze leefde in de Egyptische oudheid in de periode die het "Nieuwe Rijk" wordt genoemd onder de 19^e dynastie, welke dateert van 1550 - 1070 v.Chr. (Wikipedia)

Vast staat dat Pua, samen met haar collega Sifra het vak van verloskundige uitoefende in het land Gosen binnen Egypte. (Exodus vers 15 t/m 21) en er mag

worden verondersteld dat dit collectief van vroedvrouwen hoog aangeschreven stond, want zij worden ontboden bij de toen regerende koning voor onderhandelingen.

Deze niet bij naam genoemde farao maakte zich nogal bezorgd over de snelle aanwas van de Hebreeuwse bevolkingsgroep, die daar zo'n 400 jaar eerder was neer gestreken in Gosen, onder aartsvader Jacob met zijn elf zonen.

De twaalfde zoon Jozef,



IJsland 1984 - deel van een FDC met daarop 2 zegels van de Gudbrandsbijbel; 6.50 Kr. de blz. met daarop Exodus 1:1-13 . 7.50 Kr. een miniatuur van de transfiguratie van Christus

1



Japan 1990

vroedvrouw,
moeder en kind

n.a.v. het Int.
vroed-
vrouwencongres



Australië
1993
Kerstzegel
met een
initiaal van
de letter 'P'
van Peace
maar ook
van Pua

leefde er toen al een poosje en was in die tijd zelfs de heersende onderkoning van Egypte (zie het verhaal in Genesis hoofdstukken 41 t/m 49).

De werkafpraak op het ministerie tussen de farao en de beroepsgroep

verloskundigen met Sifra en Pua was dan ook geheel gericht op het terugdringen



Egypte (U.A.R.) 1997
Buste van Farao Horemheb (14de eeuw v.Chr.) de 1e Farao van de 19e Dynastie

van deze aanwas want het aantal Joodse mensen was intussen groter geworden dan dat van de Egyptenaren (*Exodus 1:9*)

Farao's voorstel, zeg maar gerust zijn bevel, was absurd en tiran-niek en ging volkomen in tegen de ethiek van verloskundigen, die immers gericht is op leven voortbrengen en niet om leven te vernietigen.

De farao wilde namelijk alle Hebreeuwse jongetjes die geboren werden, onmiddellijk bij- of vlak na de geboorte doden om zo successievelijk het Joodse volk uit te roeien en Sifra en Pua, als hoofd van het vroedvrouwengilde moesten daar voor zorgen. De pas geboren meisjes mochten blijven leven.



Israël 1994 - Joods Nieuwjaar (5755) kindertekeningen - Mozes verstopt in het biezen mandje te vondeling gelegd in de Nijl, waar de Egyptische prinses hem vindt en meeneemt naar het hof

Nou beide dames weigeren en sparen de jonge Joodse levens met gevaar voor hun eigen leven. Noem het ethisch verzet van deze vrouwen die hun beroep uitoefenden op een moreel hoogstaand niveau."

De farao krijgt al spoedig door dat zijn opzet is mislukt en roept Pua en Sifra ter verantwoording en dan komen zij met een "leugen om bestwil", die in

Exodus 1: 19 zo staat beschreven ¹⁹ *En de vroedvrouwen zeiden tot Farao: De Hebreeuwse vrouwen zijn niet als de Egyptische; zij zijn sterk: voordat een vroedvrouw bij haar komt, hebben zij al gebaard.* (NBV) Zo moedig en tegelijk zo vindingrijk. Prachtig!

Dit leugentje om bestwil van Sifra en Pua wordt vele eeuwen later door sommigen in de Christelijke kerk veroordeeld maar anderen vinden juist "als het welzijn van een ander wordt bedreigd", dat nodig kan zijn.

Hoe dan ook; God keurt het kennelijk goed want in *Exodus 1:20 en 21* staat : ²⁰ *En God deed de vroedvrouwen wèl; het volk vermenigvuldigde zich en werd zeer talrijk.* ²¹ *En daar de vroedvrouwen God vreesden, gaf Hij haar ieder een gezin.*

Wie weet is Pua ook de verloskundige geweest bij de bevalling van Jochebed met vader Amram toen hun zontje 'Mozes' werd geboren. Mozes werd in ieder geval in de periode van dit verhaal geboren. Mozes' ouders woonden ook in Gosen en hij werd verstopt in het 'biezen mandje' en in de Nijl gelegd en daar door een Egyptische prinses gevonden; Mozes, die in Gods (heils)plan zo aan het Egyptische hof terecht komt, daar bekend raakt met de gewoonten aan het hof en een hoge opleiding krijgt (zie *vervolg van dit verhaal in Exodus 2*) Het verhaal van Pua's moed en dapperheid is door de eeuwen heen en mag heden ten dage nog steeds als voorbeeld gesteld worden. Zo heeft ook Pua geschiedenis geschreven.

(*Naschrift: Mozes was 80 jaar toen hij met zijn broer Aäron de farao Ramses II ontmoette, om te pleiten het Hebreeuwse volk te laten gaan. Ramses II regeerde 66 jaar. Het is dus niet denkbeeldig dat zijn voorganger 'Seti I' de opdracht gaf tot de kindermoord. Farao's naam wordt in elk geval niet genoemd in Exodus 1.*).



Egypte 1994 - uit de serie Dochter van farao Amenophis IV - buste van een Egyptische Prinses,

Dirk Frelink



Israël 1981 - Joods Nieuwjaar (5742) Bijbelboek Exodus Mozes en Aäron bij de Farao met de vraag: "Laat mijn volk gaan" Op de tab van deze zegel staat de tekst van Exodus 5:1 "Let my people go"

DE EENWORDING VAN EUROPA IN POSTZEGELS

De naam 'Europa' bestaat al van oude tijden, maar over de herkomst van deze naam wordt verschillend gedacht. In de [Griekse mythologie](#) was er een [Fenicische](#) prinses, die Europa heette, op wie de oppergod [Zeus](#) verliefd werd. Om geen ruzie met zijn eigen vrouw te krijgen, veranderde Zeus zich in de gedaante van een hemelstier en zwom met de prinses op zijn rug naar Kreta, waar hij haar verkrachtte. Een schokkend begin voor 'Europa', als deze mythe waar is! In 1973 is een mozaïek met een voorstelling van 'De stier met de prinses' door de Spaanse post op een zegel geplaatst.



De naam 'Europa' wordt doorgaans herleid tot een Grieks woord voor breed (*eurys*) en voor gezicht (*ops*). Er wordt ook gedacht aan een Semitische of Fenicische herkomst, afgeleid van het Semitische woord *erebu* dat 'zonsondergang' betekent of het Fenicische woord *ereb* dat 'avond' betekent. Vanuit het [Midden-Oosten](#) gezien gaat de zon onder in Europa: het zogenaamde [Avondland](#), sfeervol verbeeld op een zegel van België uit 2010.



Euwenlang is in Europa strijd gevoerd om de macht en de heerschappij. In het begin van onze jaartelling waren bijna overal de Romeinen aan de macht. Een van de grote heersers was Keizer Augustus (63 v. Chr. - 14 n. Chr.) Zijn beeltenis werd in 1937 door de Posterijen van Italië gebruikt om het gezag en de macht van Mussolini te legitimeren. Zoals Keizer Augustus op de zegel getoond wordt in zijn glorie, verlangde ook Mussolini door zijn aanhangers bejubeld te worden.



In het verhaal over Europa zijn van groot belang het leven en de prediking van Jezus van Nazareth, die vanuit het Oosten een nieuwe religieuze beweging op gang bracht van geweldloosheid en dienstbaarheid. Aanvankelijk ondervonden zijn navolgers veel tegenstand. Zij weigerden de keizer te aanbidden, wat tot gevolg had dat vele christenen omwille van hun geloof gemarteld en gedood werden in het Colosseum te Rome. De zegel uit Polen van 2000 toont het Colosseum met op de voorgrond het kruis van Jezus.

De omkeer naar een nieuwe kwam in het begin van de 4e de Grote (280-337) zich christendom en in dit geloof zag. Nieuw elan maakte de bezinning en verdieping. Het ontstond, waarvan St. (480-547) de vader genoemd der [Benedictijnen](#) verspreidde heel Europa. Zo is Benedictus patroonheiligen van Europa heeft in 1980 zijn beeltenis op geplaatst.



Westerse samenleving eeuw, toen Constantijn bekeerde tot het een bron van eenheid bodem rijp voor monnikendom Benedictus van Nursia wordt. De orde zich in snel tempo over een van de geworden. Frankrijk een Europazegel

Maar er waren in de vroege middeleeuwen ook problemen. Gewelddadige stammen zoals Hunnen en Vandalen trokken uit het noorden en oosten het Romeinse Rijk binnen. Een tijd van anarchie, plundering, volksverhuizingen en geweld volgde. In de achtste eeuw bewerkten de Franken een omkeer. Zij bedachten de Riddercultuur met leenmannen. In ruil voor land beloofden de leenmannen dat zij hun leenheer zouden bijstaan in oorlogstijd. Dit feodale



systeem bleek zo succesvol, dat de Frankische koning Karel de Grote (742-814) uiteindelijk een groot deel van Europa wist te veroveren. Dankzij algemene wetten en de terugkomst van het christendom keerde ook iets van de oude eenheid terug. Met een speciaal velletje herdacht Kroatië in 2000 Koning Karel de Grote als de grote bevorderaar van één Europa.

Het duurde echter nog geruime tijd, voordat ook de Oost-Europese landen in de eenwording betrokken werden.

Dit is met name te danken aan twee christelijke monniken, Methodius en Cyrillus, broers uit Thessaloniki, geboren in het tweede en derde decennium van de 9e eeuw. Zij hebben zich in Zuidoost-Europa ingezet voor de verspreiding van het christelijk geloof. Methodius werd aartsbisschop van het Groot-Moravische rijk en vertaalde de Bijbel in het Oude Kerkslavisch. Op naam van Cyrillus staat de uitvinding van het Cyrillische alfabet. Beiden worden in onze tijd geëerd als patroonheiligen van de Europese eenwording.



Maar het ene Europa was nog ver weg. Tot in de Middeleeuwen werden tussen steden en landen vaak oorlogen gevoerd om de macht. Ridder beschermden de bevolking achter dikke muren. Op talloze plaatsen werden kastelen en vestingen gebouwd, zoals te zien is



op de zegel uit Spanje van 1972. Dat werd na 1350 anders, toen velen het buskruid gingen gebruiken dat eerder door de



Chinezen was uitgevonden. In een paar uur schoten kanonnen verdedigingsmuren aan flarden! Opnieuw

verkeerde Europa in een staat van ordeloosheid en gebrek aan leiding.

De ridder had geen betekenis meer. Eeuwen van onophoudelijke strijd volgden. Ter herinnering aan de slechte en nare gevolgen werden later door menig land op zegels kanonnen afgebeeld, zoals in 1969 door het Prinsdom Monaco.

Op de weg naar een beter Europa speelde de industriële revolutie een belangrijke rol. Rond 1750 is deze in Engeland begonnen en vond in de 19de eeuw verbreding in de rest van Europa. Kleine ambachtelijke werkplaatsen groeiden uit tot grote fabrieken. Door die groei daalde de prijs van de producten en konden steeds meer mensen zich deze veroorloven. Deze ommekeer bracht nieuw ontwikkelingen en toenadering tussen de landen van Europa op gang. In 1948 plaatste België een weefmachine op een van zijn zegels.



De Industriële Revolutie had ook kwade gevolgen: nationale trots en streven naar macht, kolonialisme. Vele landen willen hun macht uitbreiden door andere gebieden te veroveren en te beheersen. Alle wapens die ze konden gebruiken, werden uitvoerig uitgetoet. Zo ontstonden de Eerste en de Tweede Wereldoorlog met miljoenen slachtoffers. De Franse zegel uit 1966 herinnert aan de slag om Verdun in 1916, een van de bloedigste veldslagen uit de geschiedenis van de Eerste Wereldoorlog. Tot op de dag van vandaag staat deze slag als symbool voor de zinloze slachting van talloze mensenlevens.

Na twee verwoestende wereldoorlogen waren radicale stappen nodig om herhaling te voorkomen. Een van de eerste stappen was de hulp, die Amerika bood in de vorm van het Marshallplan, maar er werd wel de voorwaarde aan verbonden, dat de deelnemende landen zich zouden verenigen. Dat werd de OESS, Organisatie voor Europese Economische Samenwerking. Amerika dacht daarbij aan een sterke buffer tussen de twee grootmachten Amerika en Rusland. In maart 1948 is de OESS van start



gegaan en is de voorloper geworden van de huidige Europese Unie, die in 1956 opgericht werd. Op 15 september 1956 lieten de Posteries van vele landen de eerste Europazegels verschijnen met als gemeenschappelijke afbeelding: het woord 'EUROPA' in de steigers. Deze gezamenlijke uitgave is een goede start gebleken! Vele zegels volgden met een gezamenlijk thema en *eenzelfde afbeelding*, zoals te zien is op de Zwitserse zegel uit 1961:



de zegel van de 'duif bestaande uit een aantal kleine duiven'. Na 1973 koos men voor gezamenlijke thema's, maar met *eigen afbeeldingen*. De verschillende landen kregen hierdoor ook de kans iets van hun eigen cultuur te laten zien. Het thema van 1981 was 'Folklore'. Duitsland beeldde dat uit met een dansend paar uit de landkreis Friesland in de deelstaat Nedersaksen.



In het kader van de Europese Eenwording gaf Frankrijk in 2004 een zegel uit met de titel: 'Uitbreiding van de Europese Unie'. De wens is sterker dan de uitvoering. De Brexit van 2016 was toen niet voorzien. Toch bewees en bewijst de Europese Unie nog steeds zijn diensten. Al meer dan 70 jaar voldoet de Unie aan zijn voornaamste taak: de vrede bewaren tussen de Europese landen en volken.

Henk Groenewegen ofm

Bronnen: Wikipedia: Europa, mythologie; Evert Jan Ouweneel: Ken je geschiedenis, ken je wereld; Wikipedia: Europese integratie; Internet: De mythe van Europa; St. Benedictus van Nursia; Karel de Grote; Uitvinding van buskruit; industriële revolutie; Wereldoorlogen.

CELESTINUS V

Dante : De Goddelijke Komedie: Hel, Canto III, vers 55-60:

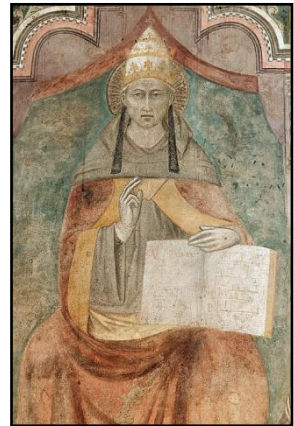
**En daarachter liep zo'n lange stoet van mensen,
dat ik nooit zou hebben gedacht,
dat de dood er al zoveel had weggevaagd.
Nadat ik er enkelen had herkend,
ontwaarde en zag ik een schim van hem wiens lafheid,
de oorzaak was van zijn grote weigering.**

Letterlijk staat er " Che fece per viltade il gran rifiuto": 'uit lafheid de grote weigering maakte' . Waarschijnlijk doelt Dante hier op Celestinus V, een paus die na vijf maanden afstand deed van het pausdom. Vandaag de dag wordt er niet meer aan getwijfeld dat Celestinus bedoeld wordt, maar in het verleden werden ook genoemd: Esau, Pontius Pilatus, Romulus Augustulus en Julianus de Afvallige. Celestinus (Pietro da Morrone) werd geboren in 1215 te Isernia, Zuid italië ,als elfde kind, verloor vroeg zijn vader en trad op jonge leeftijd in bij de Benedictijnen. Vanaf 1246 kreeg hij toestemming tot terugtrekking en werd kluisenaar in de Abruzzen waar hij in een grot op de Monte Morrone bij Sulmona (de geboorteplaats van Ovidius) verbleef.



Door zijn vroomheid, ascetisme en wellicht ook zijn kunde als geneesheer trok hij veel leerlingen en leken aan die hij op de duur in een gemeenschap onderbracht. In 1263 werd door Paus Urbanus IV deze officieel als onderdeel erkend van de benedictijner orde, wat later de Celestijnse orde zou worden genoemd, zelf trok in 1293 Celestinus zich terug op de berg. Hij had een nieuwe religieuze orde gesticht en geleid, alsmede twee kloosters bestuurd. Veel commentaren gaan er vanuit dat gezien zijn latere abdicatie, hij ongeletterd, wereldvreemd en ongeschikt als paus zou zijn; gezien het voorgaande lijkt mij dat niet erg aannemelijk.

Het is de tijd van de ineenstorting van de kruisvaardersstaatjes in het Oosten, zoals de val van Tripoli in 1289 en van Akko in 1291. Na de dood van Paus Nicolaas IV in 1292 waren de kardinalen verdeeld in aanhangers van het huis Orsini en van het huis Colonna en konden niet tot overeenkomst komen wie van hen de opvolger zou worden.



*Celestinus door Niccolò di Tomassi,
Castel Nuovo Napoli*

Naar wordt beweerd schreef Pietro vanuit zijn kluis een brief aan een der kardinalen, waarin hij waarschuwde voor Gods toorn, omdat zij er niet in slaagden een nieuwe paus te kiezen. Indirect leidde dit tot zijn eigen verkiezing in 1294 (het was toen nog niet noodzakelijk om kardinaal te zijn).

Een verdeeld College van Kardinalen verkoos hem, mede beïnvloed door Karel II, tot Paus op 5 juli 1294 nadat het langer dan twee jaar niet gelukt was om uit eigen gelederen een geschikte kandidaat te vinden.

De nieuwe paus accepteerde met tegenzin zijn verkiezing. Karel II dwong Celestinus na zijn kroning in Aquila, aan de buitengrens van het kerkelijk grondbezit, te resideren in Napels. Als belangrijke beslissingen die Celestinus heeft genomen zijn o.a. het in eerherstel brengen van de conclaafregels opgesteld door paus Gregorius X (paus van 1-9-1271 tot 10-1-1276), ongetwijfeld ingegeven door de lange duur van zijn uitverkiezing, alsmede het benoemen van twaalf, de koning welgevallige kardinalen, wellicht ter inhuldiging van de stroming om de Heilig Geest meer bij het kloosterleven te betrekken (Jacopone da Todi). Van de twaalf waren er 7 van Franse afkomst. Zij waren niet allemaal monnik, onder hen waren ook de aartsbisschoppen van Lyon en Bourges. Ook heeft Celestinus Karels zoon, de latere H. Lodewijk, tot aartsbisschop van Toulouse benoemd.



*Kroning van Celestinus V in Aquila. Onbekende schilder.
Depot Louvre, Parijs*

Om onduidelijke reden deed Celestinus, na 5 maanden pontificaat, afstand van de Tiara op 13 december 1294. Sommige bronnen zeggen dat Celestinus

beslissing om af te treden, zijn eigen keuze was, terwijl weer anderen zeggen dat kardinaal Benedetto Gaetani, de toekomstige Bonifatius VIII, hem hiertoe



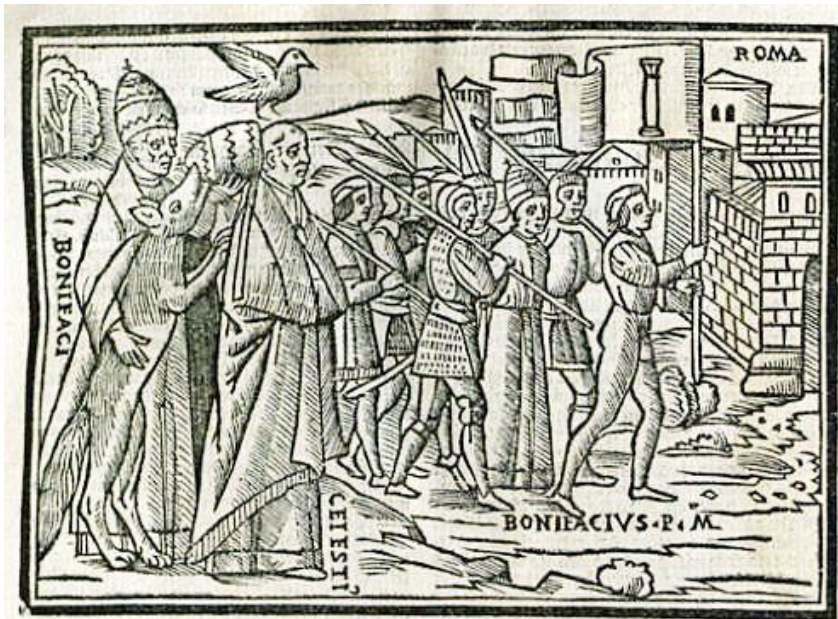
aanzette en in de val liet lopen om tot abdicatie over te gaan. Bonifatius werd op 24 december 1294 tot paus verkozen. Celestinus probeerde terug te keren naar zijn kluizenaarsabdij maar werd op de vlucht gevangen genomen door Bonifatius en die liet hem opsluiten in Castello di Fumone bij het stadje Anagni, onder het voorwendsel een schisma te voorkomen.

Hij stierf in 1296 nog steeds als gevangene van Bonifatius en is, wellicht in opdracht van deze laatste, vermoord. Celestinus werd in 1313 op verzoek van Philip IV, de Schone gecanoniseerd. Feestdag 19 mei.

In 2009 bezocht Paus Benedictus XVI de overblijfselen van Celestinus, na de aardbeving van de L'Aquila en riep het Celestinus-Jaar uit van 28 augustus 2009 tot 28 augustus 2010 om de 800ste geboortedag van Celestinus te herdenken.

Onderstaande houtsnede uit 1514 (Luca Antonia Giunta, Venetië) laat twee scènes uit het leven van Bonifatius VIII zien.

Op de voorgrond links omarmt Bonifatius een vos die de pauselijke tiara van het hoofd van zijn voorganger Celestinus V trekt. Een duif boven het hoofd van Celestinus symboliseert de Heilige Geest die Celestinus steun verleent. In de



verbeeldt dit gedeelte van de houtsnede de beschuldiging dat Bonifatius de heilige Celestinus heeft bedrogen. Aan de rechterkant van de hier afgebeelde

houtsnedes is een scène weergegeven van het einde van de pausdom van Bonifatius VIII in 1303. Hij werd gevangen genomen door de machtige Colonna-familie van Rome, met wie Bonifatius een bittere en bloedige vete heeft uitgevochten. De Colonna's en hun bondgenoot, koning Philip IV van Frankrijk, eisten Bonifatius ontslag, waarop Bonifatius antwoordde dat hij spoedig zou sterven. Zijn wens kwam enkele dagen later in vervulling. Het was deze Philip IV die later Celestinus V voor heiligverklaring nomineerde.

Naast Celestinus verschijnt ook Bonifatius in de Goddelijke Komedie van Dante Alighieri. Celestinus V wordt geacht de lafaard te zijn naast de poort, het voorportaal van de hel, die de "grote weigering" heeft gemaakt door het pausdom te abdiceren en de weg vrij te maken voor Bonifatius verkiezing als paus. Door paus Clemens V, die 'de grote weigering' uitlegde als vrome nederigheid werd Celestinus al in 1313 heilig verklaard.

Dante had dit canto toen al geschreven en als het bericht van de heiligverklaring hem bereikt heeft, heeft hij het niet nodig gevonden er iets aan te veranderen. In 1309 was de pauselijke zetel door Clemens, een creatuur van de Franse koning, overgebracht naar Avignon, wat door Dante streng werd veroordeeld. Dante plaatst Bonifatius in de achtste cirkel van de hel, gereserveerd voor degenen die zich schuldig maakten aan simonie (geld vragen voor geestelijke waarden): Hel XIX,53. Dante's ballingschap uit Florence was een direct gevolg van de politieke machinaties van Bonifatius VIII, en Bonifatius was 'Dante's meest beschimpte, theologische, politieke en persoonlijke vijand'

Filatelistische uitgaven:

Italië 1966,MI 2435; Vaticaan 1996,MI 1188; Gambia 2000,MI 3744; Sierra Leone 2000,MI 3595.

Bronnen:

Mike Widener, Zeldzame Boek Bibliothecaris Lilian Goldman Law Library: Papal resignations: the case of Celestine V

Roger Collins: Sleutelbewaarders, 2009

Hans Kühner: Geschiedenis der Pausen. Spectrum 1962

www.Heiligen.net.

Frans van Dooren, De Goddelijk komedie, Ambo 1987

Jacques Janssen, Mijn komedie: Hel, Sun 1999

Ike Cialona en Peter Verstegen, De goddelijke komedie, 2000

Reacties naar: fil@helleminck.net

Opmerking: in het Duits wordt Celestinus, Cölestin genoemd.

Harry Helleminck

DE NIGULISTE KIRIK VAN TALLINN, ESTLAND

Duitse kooplieden



De *Niguliste Kirik* werd gesticht in 1230 door Westfaler kooplied, afkomstig van Gotland. Omdat de kerk zeer stevig gebouwd was en goed gebarricadeerd kon worden, had het godshuis tot 1350 ook militaire functie als verdedigbaar "fort". Na de ommuring van Tallinn in de 14e eeuw verviel deze werende functie van het godshuis. De kerk onderging een verbouwing en uitbreiding in de periode 1405 – 1420,

waardoor koor en schip hun huidige aanzien kregen. De toren werd gebouwd in 1515, maar de spits kreeg de huidige barokke vorm (hoogste punt 105 meter) pas aan het einde van de 17^e eeuw.

Reformatie en iconoclasme

Ook in Estland kreeg de Lutherse Reformatie voet aan de grond. Zoals in veel landen ging dat gepaard met vernietiging van beelden. In Tallinn gebeurde dat in 1523/24. De Sint-Nicolaaskerk bleef als enige kerk onbeschadigd omdat de priester van de kerk gesmolten lood in de sloten liet gieten, waardoor de deuren hermetisch gesloten bleven.



1927 MiNr 67
Uiterst links de
Niguliste



Sovjet Unie
1990 Nr 6115



Nederland 2016



Sowjet Unie
1990, MiNr
6047

Beschadiging en restauratie

Op 9 maart 1944 luidden de alarmklokken over Tallinn: een Sovjetluchtaanval beschadigde de architectonisch zeer fraaie middeleeuwse kerk zo ernstig, dat de restauratie pas in 1981 met succes werd afgesloten. De kunstschaten van de Nicolaas waren op tijd in veiligheid gebracht. De brand die de toren beschadigde in 1982 vernietigde de spits, het dak en de belangrijke St.-Antoniuskapel. Twee jaar later werd de Nicolaas van Tallinn in gebruik genomen als concertzaal en museum, maar enkele indrukwekkende kerkschaten herinneren de bezoeker aan de oorspronkelijke functie.

Hoofdaltaar



momenten uit het leven van Sint-Nicolaas van Myra.

Het prachtige hoofdaltaar, gespaard tijdens de bombardementen, werd gemaakt in 1480 door Hermen Rode (1430-1504) uit Lübeck. Het polyptiek heeft dubbele zijluiken bij een uit houtsnijwerk bestaand middenpaneel (op de foto hiernaast bedekt). Het toont op de zijpanelen schilderingen met



Sint-Nicolaas door Hermen Rode op het middelste achterpaneel van het altaar in de Niguliste

Binnenpaneel

Het middelste binnenpaneel is een voorbeeld van minutieuze schrijnwerkerskunst. Vele heiligen – waaronder Sint-Nicolaas – zijn hierop te vinden.



Maria en Kind door Hermen Rode. Houtsnijwerk in de Niguliste. 2001 MiNr 411

Dodendans



Bernt Notke (1435 -1509) is de vervaardiger van het prachtige 15^{de} - eeuwse schilderstuk “*Dance macabre*”, oorspronkelijk 30 meter breed, waarvan slechts een deel is bewaard gebleven. Ander werk van hem is te vinden in de Grote of Sint-Nicolaaskerk (Storkyrkan) in Stockholm.

Gedeelte van de Dance Macabre door Bernt Notke in de Niguliste



De Niguliste staat in het silhouet van Tallinn onder de S van Eesti

Drs. H.J. Franzen